

ТИПОЛОГИЯ И СИСТЕМНОСТ НА РЕЦЕПТИВНИТЕ УМЕНИЯ

Димка Димитрова

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Резюме. В статията се разглеждат уменията, необходими за рецепция на текст, като се изхожда от позицията, че всяко умение е единство от цел, условия, средства и очакван резултат. Възприемането на текста е сложна дейност, която протича на различни равнища и изисква множество разнородни и сложни умения, които се проявяват в конкретна комуникативна ситуация. Определянето на тези умения като *рецептивни* е с оглед на ролята им в процеса на общуване с текста. В статията е направен опит да се представи типологията им, и се обосновава тяхната системност. Всяко изградено умение улеснява извършването на конкретни действия, затова е важен процесът на неговото формиране. Но за да бъде ефективен този процес и да се вземат подходящите методически решения, е важно да се познава типологията на уменията.

Keywords: text comprehension; skills; receptive skills; typology; systematicity

Текстът е речево единство, което при общуване изпълнява самостоятелна комуникативна функция и има семантични, структурни, функционални, когнитивни, социални, прагматически специфики. Ако представим процеса на общуване схематично, в него се открояват три основни компонента: автор, текст, реципиент.

В текста се проявяват особеностите на неговия *създател* – езиков и комуникативен опит, психосоциална идентичност; авторът създава текста, за да осъществи комуникативното си намерение, като прилага различни речеви стратегии.

Текстът материализира намеренията, идеите, емоциите на своя създател и се отличава със съдържателни, композиционни, стилови, жанрови, езикови, функционални особености. Текстът може да бъде разглеждан като своеобразен знак на определено мисловно съдържание, който в ролята на стимул въздейства върху съзнанието на човека и активира определени познания, асоциативно свързани с дадения текст – знак. Тези познания реципиентът използва, за да изгради в съзнанието си смислова проекция на текста¹⁾. Ясно е, че особеностите на текста – стил, синтаксис, лексика, т.е. това, което обикновено е

обект на изследване в лингвистиката, до голяма степен влияят върху процеса на изграждане на проекцията на текста в съзнанието на възприемателя, доколкото всеки езиков знак е свързан в съзнанието на човека с определени познания, съществуващи в паметта му под формата на ментални репрезентации.

От своя страна, *реципиентът* има специфичен психологически, когнитивен, културен, емоционален статус и притежава определени социокултурни, лингвистични, научни познания. Той възприема текста с различна цел – да е осведомен, да се забавлява, да действа, и по различен начин – подробно, избирателно, глобално. За да разбере текста, използва своя езиков и комуникативен опит, прилага речеви стратегии и извършва различни операции: антиципира, отбелязва, разграничава, разпознава, подбира, осмисля, сегментира, интерпретира, резюмира.

Може да обобщим, че извличането на смисли от текста при неговото възприемане е комплексен, интерактивен процес, чиято успешност и крайният резултат зависят не само от характеристиките на участниците в комуникативния акт и от особеностите на текста, но и от взаимодействието между тези компоненти.

Отбелязаните зависимости в процеса на общуване показват, че за да бъдат анализирани успешно процесите на разбиране на текста, трябва да се излезе извън рамките на лингвистиката и да се отчитат и 1) екстралингвистичните знания на индивида, и 2) психичните процеси, отнасящи се до формите и начините, по които се представят, съхраняват и извличат знанията у човека, и 3) социокултурните параметри на комуникативния акт.

Възприемането на текста може да бъде разглеждано, от една страна, в динамичен план като процес на декодиране, откриване, извличане, осмисляне, обобщаване и оценяване на информацията в текста, процес, при който възприемателят прави различни догадки за съдържанието на текста. Паралелно с очакванията и догадките се извършва и тяхната проверка, като реципиентът запазва в паметта си отделни показатели, които му позволяват да потвърди или да отхвърли своите очаквания за формата и смисъла на това, което е чул или прочел. Възможностите после са различни. Първо, предположенията се потвърждават, тогава предварително изграденият смисъл се интегрира в процеса на изграждане на общия смисъл. Второ, предположенията нито се потвърждават, нито се отхвърлят, което означава, че изграждането на смисъл се отлага във времето и се търсят допълнителни опори, които да помогнат на възприемателя да изгради смисъл. Трето, предположенията не се потвърждават. В такъв случай реципиентът се отказва да изгражда смисъл, или започва процеса отначало: изгражда нови предположения, търси допълнителна информация, като използва семасиологичния²⁾ подход към тази част от текста, която не е разбрал.

Рецепцията на текста може да се представи и в статичен план – като краен продукт от целия процес, т.е. с оглед на мисловния конструкт, който реципи-

ентът е успял да изгради на някакъв относително завършен етап от общуването. При това не съществува абсолютно приключване на рецепцията, а само се достига един „праг на завършването, при който разбирането на текста удовлетворява“ (Beaugrande, R.-A. de, Dressler, W.U, Stoyanova-Iovcheva. 1995: 42)³. Текстът – продукт на речевата и на мисловната дейност на човека, се ражда за първи път при своето създаване от автора, но по-късно може да претърпи нови „раждания“ при възприемането си от реципиентите. Тези „прераждания“ са всъщност варианти на текста, получени през призмата на личностните особености на отделния реципиент.

В процеса на разбиране реципиентът преминава от възприятията (перцепцията) към смисъла и обратно, изграждайки мост между сензорното и когнитивното ниво във възприемането на речта. Този процес преминава през няколко фази, определяни от изследователите по различен начин⁴). При първия етап се анализира повърхнинният текст, за да се извлекат езиковите значения на отделните елементи (думи, изречения) и граматическите зависимости между тях. Тези елементи актуализират съхранени в паметта концепти и релации. През втория етап се конкретизират понятията, връзките между тях, очертават се съществените идеи, основната и второстепенната информация. Третата фаза предполага разпознаване на замисъла на адресанта и на неговото комуникативно намерение, цялостно обхващане на смисъла на текста.

Следователно разбирането на текста е един *цикличен* процес, а обработката на информацията изисква умения и за анализ, и за синтез. Отначало, слушайки или четейки текста, реципиентът си изгражда някаква идея, някакви ориентировъчни предположения относно неговото съдържание. В тази си дейност той разчита на своите общи знания, на знанията си за конкретната комуникативна ситуация с всички нейни компоненти, на информацията, която получава от текста (Dimitrova, 2007: 159). Когато изгражда своите предположения за смисъла на текста, реципиентът осъществява тази дейност, от една страна, на равнище на целия текст, правейки догадки за глобалния смисъл на посланието му. От друга страна, той прави предположенията си и на равнището на отделните свръхфразови единства, които представляват завършени в структурно и смислово отношение конституенти на текста. Освен това към семантичните си предположения реципиентът, използвайки езиковите си знания, добавя и своите очаквания за лингвистичната форма, която ще приеме съдържанието.

Трябва все пак да отбележим, че взаимодействието между текста и реципиента, който иска да стигне до неговото разбиране, протича винаги индивидуално и по различни начини. Но на всеки реципиент му е необходим комплекс от умения, които да му позволят да премине от осъзнаване на целта на самото общуване до разбирането и интерпретирането на смисъла на конкретния текст.

За да определим кои са тези умения и каква е връзката между тях, е необходимо да очертаем още няколко особености на рецептивния процес. Най-общо разбирането⁵⁾ на текста е съвкупност от умствени операции, които читателят или слушателят извършва, за да достигне до смисъла, актуализиран чрез речта. Разбирането, като сложен психически и познавателен процес, има два основни аспекта. Първо, разбирайки фактите, събитията, ситуацияите, реципиентът излиза извън рамките на непосредствените им граници и ги включва в един по-широк контекст, т.е. той възприема не само предметното съдържание на текста, но и проявява своето отношение към прочетеното – в интерпретациите, в изводите, в отговорите на въпросите. На второ място, за да разбере нещо, човек винаги го съотнася със своите представи за това какво трябва да бъде. Т.е. от когнитивна гледна точка *разбирането* може да се разглежда и като една от процедурите на човешкото познание заедно с обяснението, интерпретацията, анализа. За да разбере даден текст, речево съобщение, някаква информация, възприемащият използва три основни процедури: 1) *отделяне на смислови единици*, 2) *антиципация* и 3) *реципация*⁶⁾.

Разделянето на текста на смислови части и тяхното подреждане води до отделяне на смисловите опорни точки, които, на свой ред, задълбочават разбирането и естествено облекчават последващото запомняне на прочетеното. Според психолозите за опора може да служи всичко, с което читателят свързва дадения материал. Разбирането всъщност се свежда до това в текста да се осмислят важните думи, основните понятия, като тези понятия се свържат помежду си и по този начин се образува единна логическа верига/мрежа от идеи. Така ще се стигне и до основната идея на текста. Този своеобразен процес на отделянето на смисловите опорни моменти води до семантично свиване на текста, без да се загуби основното.

Антиципацията е вторият начин за по-нататъшно осмисляне на текста и представлява смислова догадка, предварително досещане. Например добрият, опитният читател може само по няколко начални букви да се досети за думата, по няколко думи – за фразата, по няколко фрази – за смисъла на целия абзац или даже страница. При такова четене четящият се опира в много по-голяма степен на съдържанието на целия текст, отколкото на значението на отделните думи. Главното е осмислянето на идеята, на съдържанието и извеждането на преден план на основния замисъл на автора на текста.

Третата процедура – *реципацията*, представлява мислено връщане към вече чуто/прочетеното под влияние на новите мисли, възникнали в процеса на възприемане. Реципиентът мислено се връща към предишни изказвания на автора, свързва ги с новите, с които се запознава в момента. Това връщане назад задълбочава още повече процеса на разбиране на текста.

Вече стана ясно, че съществуват две основни виждания за това как се стига до смисъла на един текст. Според първото смисълът *се извлича* от текста в

процеса на четене, като отначало се декодират частите на текста (думи, изречения) и информацията, която те носят, и чак след това се осмисля съдържанието на текста, т.е. движението е от долу нагоре, от единичното към общото. Това означава, че например обучението по четене трябва да включва: техника на четене, разбиране, литературно образование, общоучебни умения. Работата върху всеки от тези компоненти протича целенасочено, като се използва система от специално разработени упражнения. Според второто виждане смисълът *се създава* от реципиента по време на самото възприемане на текста. Възприемащият не извлича смисъла от текста, а сам си го конструира на основата на текста, опирайки се на своя опит, на информацията за предмета на общуване, с която разполага, на своята грамотност (в най-общия смисъл на това понятие) и на знанията си за езика, т.е. движението е от горе надолу, от цялото към отделните детайли. Важна роля в този процес имат интелектуалните и емоционално-волевите характеристики на реципиента. При такъв подход например обучението за рецепция на текст при четене тръгва от умения за възприемане на целия текст към умения за възприемане на информацията от неговите съставящи. Важно място в това обучение имат ключовите думи, постъпателното предаване на информацията при изграждането на изреченията и логическата структура на текста, а работата се осъществява целенасочено както върху отделните компоненти, така и върху взаимовръзката помежду им.

Ясно е, че посочените две виждания са противоположни, обикновено в различните методически системи, които се предлагат, се търси комбинация между двата подхода. Няма обаче толкова съществено различие между уменията, които те изискват.

Уменията може да се разглеждат като „системи за повлияване на сложни повторяеми ситуации според явни или скрити критерии за ефективност“ (Minchev, 1991: 12). Уменията предполагат използване на знания. Във всички конкретни действия на хората се проявяват някакви способности и умения. Изграденото умение е една система, включваща взаимодействащи си цел, средства, условия и резултат.

Тъй като възприемането на текста при четене е сложен процес, зависещ от много фактори и условия, затова е трудно да се опишат различните умения, осигуряващи пълноценно протичане на този процес, макар че неведнъж са правени подобни опити. Ясно е, че тези умения са свързани и с някои социокултурни знания и осигуряват на учениците реални условия за интеграция и реализация в обществото. Вече казахме, че разбирането на текста не може да се представи като йерархия от умения, а по-скоро като комплекс от умения, които дават възможност на реципиента при общуване с текст да изгради смисъл. При това става дума за определен вид сложни умения – умения, проявяващи се в конкретна комуникативна ситуация. Тези умения са различни по своята характеристика и съотнесеност, както ще стане ясно по-долу, а

определянето им като **рецептивни** е с оглед на ролята, която изпълняват в процеса на общуване с текста. Разграничаването им има условен характер и е предназначено единствено за целите на научното описание. На практика те се прилагат едновременно и образуват синтетично единство. Повечето от тези умения имат полифункционална употреба, защото се оказват значими и за други човешки дейности (учене, творчество и др.).

Според това какъв е характерът на действията, които се извършват чрез тях, уменията могат да бъдат групирани по следния начин.

1. Когнитивни умения

Познавателната дейност на човек може да се анализира чрез процеси, средства и продукти на комуникативната дейност, в които познанието получава предметно, обективирано (материализирано) изражение. Езикът, като основно средство за комуникация, служи в същото време и за „определяване“ на знанието – знанието, фиксирано в езика, представлява вторичен свят, чиито закономерности са адекватни на закономерностите на изходния (първообразния) свят, макар и да са субективни по формата на своето съществуване и проявление.

Поставяме когнитивните умения на първо място, тъй като основната роля на текста в процеса на общуване е да пренесе информация, която представлява социален опит, включващ знания, похвати за дейност, емоционално-ценностно отношение към действителността и заобикалящия свят.

Основните когнитивни процеси са свързани с придобиването, преработването, съхраняването и използването на информацията. Уменията, които ще посочим в тази група, са също сложни по своя характер и се използват не само в обучението по български език, дори не само в обучението. Това показва тяхната значимост и обяснява доминиращата им роля. Най-важни за възприемане на текст са уменията за:

- локализиране на определена информация в текста;
- разпознаване на смисловите части в текста;
- разграничаване на факт и мнение;
- откриване на основната мисъл в текста;
- разпознаване на главната и на второстепенната информация според целта/целите на реципиента – в едни случаи за него водеща може да е една информация, а ако слуша/чете същия текст с друга прагматична насоченост, същата тази информация да се окаже не толкова важна;
- откриване на имплицитни връзки и отношения между части от информацията в текста;
- репродуциране (преразказване, резюмиране, аотиране, рефериране и др.) на текста и/или на части от него;
- формулиране на изводи и обобщения за информацията в текста; правене на заключения въз основа на наличната информация;
- прогнозиране на последващо развитие и/или продължение на текста;

- свързване на предишни знания и опит с информацията от текста;
- групиране на информацията от текста по определен признак;
- съотнасяне на информацията от текста към определени тези – за тяхното отричане или потвърждаване; откриване на аргументи в подкрепа на някакво твърдение;
- съотнасяне на информация от текста към определени понятия или обратно – на понятия към информация от текста;
- използване на информацията от текста за решаване на различни казуси, включително и за решаване на учебни проблеми и ситуации;
- оценяване на качеството на идеите, заявени в текста;
- преценяване на прагматичната значимост на текста за реципиента;
- смислово интерпретиране на текста или на негови части.

Видно е, че тези умения са свързани с протичането на различни психични процеси (възприемане, памет, мислене, въображение, аперцепция, изграждане на представи и др.). Някои от тези умения са с рецептивно-продуктивен характер, каквото е например умението за резюмиране на текст, което пък позволява да бъдат използвани като индикатори за определяне на степента на резултативност на процеса по възприемане на текст.

2. Социолингвистични умения

Това са „сложни умения, характеризиращи се с висока преносимост във варианти ситуации“ (Krastanova, 2003: 58). Към тази група, разбира се, с много голяма степен на условност, отнасяме следните умения:

- интерпретиране на значенията на езиковите факти с оглед на комуникативната ситуация, в която са употребени;
- отчитане на уместността/неуместността при употреба на езиковите средства от автора и ефекта, който се постига с тази употреба;
- разгадаване на комуникативното намерение на адресанта при общуване;
- разпознаване на различните маркери в текста на събеседника от гледна точка на социалния опит и познание на учениците⁷⁾.

3. Текстолингвистични умения

Текстолингвистичните умения осигуряват възприемането на текста като продукт, като резултат от определена речева дейност, като смислово, структурно и езиково единство. Към тази група може да причислим уменията за:

- откриване на връзката между заглавие и текст (тази зависимост е релевантна дори когато текстът е без формално заявено заглавие);
- разпознаване на съдържателни и на композиционни елементи на текста (подтеми, микротекстове, въвеждаща, същинска, завършваща част, абзац) и на тяхната роля за изграждане на смисъл при четене на текста;
- откриване и използване на смисловите връзки и отношения между части на текста – причинно-следствени, асоциативни, последователност, субординация и др., за разбиране на текста;

- използване на особеностите на речевия жанр за възприемане на текста;
- прилагане на знанията за функционално-смысловия тип на текста при неговото възприемане;
- откриване на междутекстови връзки и използването им за по-пълноценно разбиране на текста.

4. Лингвистични умения

Тези умения са насочени към работа на различните езикови равнища, за да се разпознае и извлече езиковото значение на отделни думи, словосъчетания, изрази, изречения. Такива са уменията:

- да се свързва графичният образ с конкретна семантика при четене на текст;
- да се използва морфеманализ, когато е необходимо да се направи догадка за значението на непознатата за реципиента дума;
- да се определя значението на думата с оглед на контекста;
- да се прави справка за значението на думата в различни речници;
- да се разпознават други особености (например изписване на думата с главна буква, пунктуация при писмен текст или интонация, логическо ударение и паузи при слушане на текст);
- да се разпознават смисловите връзки и отношения, които се експлицират чрез служебните думи (предлози и съюзи) – причинност, следствие, сравнение, произход и др.;
- да се откриват лексикалните отношения между думите – синонимия, антонимия; родово – видово понятие.

5. Други умения

В тази група включваме разнородни по своята същност умения, което не означава, че те са по-маловажни за възприемане на текста. Тяхното отделяне също има условен характер. Към тази група се причисляват уменията за:

- изразително четене;
- четене с различна скорост в зависимост от целта, с която се чете;
- „четене“ на графично изразена информация (таблици, схеми, диаграми, карти);
- съотнасяне на информация от вербален и невербален източник (например между текст и илюстрация, схема, таблица към него);
- разгадаване на посланията, които носят паралингвистичните средства (поза, мимики, жестове).

Всички умения, които посочихме към различните групи, се използват комплексно в различните етапи от възприемане на текст, т.е. те образуват сложна система, в която доминиращи са едни или други от тези умения в зависимост от няколко фактора:

- 1) текста, който се възприема, с оглед на неговата тематика и специфични особености (езиково оформяне, жанр, графичен вид и др.);

2) равнището на комуникативната компетентност на реципиента, неговото комуникативно намерение и целта, с която възприема текста. Възприемането на текста е конструктивна, творческа дейност, а не просто копиране на значението на текста в съзнанието на адресата. Този процес е не по-малко сложен от процеса на продуциране на текст. Той протича на различни равнища, тъй като всеки индивид формира сложни обобщаващи мисловни комплекси. За да има успешна рецепция, е необходимо да се формират и усъвършенстват много разнообразни умения, а тази дейност трябва да бъде приоритет на обучението по всички учебни предмети, като водеща роля има езиковото обучение.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. Руските психолингвисти се обръщат към позабравената идея (възникнала още в началото на XX век) за проекция на текста, като я интерпретират от гледна точка на теорията за речевата дейност, в основата на която са вижданията на Л. С. Виготски, Н. И. Жинкин, А. Н. Леонтиев, А. Р. Лурия. По-късно, през втората половина на столетието, тези идеи се доразвиват в работите на А. А. Леонтиев, И. А. Зимняя, Т. М. Дридзе, А. А. Залевская, според които смисловото възприемане на текста е сложен процес, опиращ се както на емоционалния, така и на рационалния опит на реципиента, както на индивидуалността му, така и на социалните характеристики на неговата личност. Съвременните усилия на психолингвистите са насочени към проучване на взаимодействието между текст и реципиент, реципиент и адресант чрез текста, доколко и как възприемането на текста зависи от тезауруса на носителя на езика (Залевская, 1988, 1990, 1992).
2. Според психолингвистите има два основни модела, по които става изграждането на смисъл – семасиологичен и ономасиологичен. Според първия изграждането на смисъла върви от формата към смисъла. Реципиентът разчленява, сегментира и интерпретира стигация до него словесен поток, използвайки своите познания по фонетика, морфология, лексикология, синтаксис. Възприемащият припознава познатите форми, стреми се да разчлени текста, за да може след това да го осмисли. Рецептивният процес е ориентиран към натрупване на разнородна информация, в резултат на което се оформя смисълът на цялостното послание.
3. Когато се говори за информацията в текста от гледна точка на вложеното от автора, се използва терминът съдържание на текста, а с термина смисъл на текста се означава информацията, която е успял да извлече от текста конкретният реципиент. При това е възможно даден текст да няма смисъл за някого от реципиентите, докато е невъзможно да съществува текст без съдържание. Някои от изследователите въвеждат и трети термин – значение на текста. За разликата между понятията значение, съдържание и смисъл виж Богранд, 1995: 87, Каменска, 1990: 39.

4. Повече по този въпрос вж. в: Богранд и др. 1995: 50 и сл.; Добрева, Савова 2000: 57 и сл.
5. В изложението използваме термините възприемане, рецепция и разбиране на текста като синоними.
6. Съществуват някои различия при възприемането на текст при четене и възприемането на текст при слушане. На първо място, писменият текст се явява посредник между човека и света, който го заобикаля. Специфичното за този посредник е неговата устойчивост във времето. При четене реципиентът първо трябва да декодира графичните знаци, за да ги свърже с определени звукове, а след това да разпознае семантиката, обозначена със звуковия файл. Второ, писменият текст дава възможност комуникативният акт да бъде осъществен в необозримо далечно пространство и време. Общуването не е директно, не се провежда в условията на непосредствена близост. Реципиентът трябва да разчита единствено на своя езиков и комуникативен опит, но пък има възможността за самостоятелно общуване със света, който го заобикаля; писаният текст позволява на читателя да насочи вниманието си не към опосредствания събеседник, а към собственото си възприятие, дава му възможност да осмисли света чрез размисъл. Трето, при писменото общуване за разлика от устното е налице обратимост на информацията. Това позволява на читателя многократно да се връща към информацията в текста.
7. Тези маркери, свързани с образованието, възрастта, социалния статус, професията и др., са посочени и подробно анализирани от М. Виденов (Виденов, 1998: 87 – 183).

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Beaugrande, R.-A. de, Dressler & W.U, Stoyanova-Iovcheva. (1995). *Uvod v textovata lingvistika*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski [Богранд, Р. дьо, В. Дреслер & С. Стоянова-Йовчева. (1995). *Увод в текстовата лингвистика*. София: Св. Климент Охридски].
- Dimitrova, D. (2007). *Tekst i retsipient*. *Proglas*, V. Tarnovo, 2007/2 [Димитрова, Д. (2007) Текст и реципиент. *Проглас*, В. Търново, 2007/2].
- Dobрева, E. & Savova, I. (2000). *Textolingvistika*. Shumen: Ep. Konstantin Preslavski [Добрева, Е. И. Савова. (2000). *Тектолингвистика*. Шумен: Епископ К. Преславски].
- Kamenska, O. (1990). *Text i komunikacia*. Moskva: Vishaya shkola [Каменская, О. Л. (1990). *Текст и коммуникация*. Москва: Высшая школа].
- Krastanova, V. (2003). *Sociolingvistichnata kompetentnost na uchenitsite v obuchenieto po balgarski ezik (IX – XII klas)*. Sofia: Bulvest 2000 [Кръстанова, В. (2003). *Социолингвистичната компетентност на учениците в обучението по български език (IX – XII клас)*. София: Булвест 2000].

- Minchev, B. (1991). *Situatsii I umeniya*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski [Минчев, Б. (1991). *Ситуации и умения*. София: Св. Климент Охридски].
- Videnov, M. (1998). *Sociolinguvistichniyat marker*. Sofia: Delfizdat [Виденов, М. (1998). *Социолингвистическият маркер*. София: Делфиздат].

TYPOLOGY AND SYSTEMATICITY OF THE RECEPTIVE SKILLS

Abstract. This article focuses on the skills for text comprehension and is based on the view that a skill is a unity of a goal, conditions, means, and an expected outcome. Text comprehension is a complex activity, which runs at different levels and requires a multitude of various complex skills, manifested in a specific communicative situation. These skills have been defined as *receptive* due to their role in the process of communication with the text. The article discusses their typology and justifies their systematicity. Each highly developed skill aids the execution of specific actions. That is why, the process of its development is of high importance. However, the effectiveness of this process and the selection of adequate methodological decisions depends on one's knowledge of skill typology.

✉ **Dr. Dimka Dimitrova, Assist. Prof.**

University of Veliko Turnovo St. Cyril and St. Methodius
2, T. Turnovski St.
5003 Veliko Turnovo, Bulgaria
E-mail: dimitrovadimka@abv.bg